

Гаврищак Степан
ст. гр. ФУПОМ-22
Тернопільський національний економічний університет
cinereous@ukr.net
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ЯК ОСНОВИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

Із розвитком вчення про державу у фінансовій науці відкриваються нові можливості не тільки для пізнання сутності фінансового господарства держави, але й водночас і для з'ясування природи його першооснови – фінансових ресурсів держави, основною складовою яких є доходи бюджетів. Оскільки саме за допомогою доходів забезпечується мобілізація основної частки фінансових ресурсів країни, необхідних для виконання державою покладених на неї завдань та функцій.

Як відомо, фінансові ресурси являють собою сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання, характеризуючи їхній фінансовий стан, відповідно й рівень розвитку економічних процесів, а також будучи важливим джерелом їх фінансування. Оскільки вони формуються за рахунок різних видів грошових надходжень, в тому числі доходів і відрахувань, при цьому використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Слід зазначити, що фінансові ресурси у державі формуються на трьох рівнях економічної системи. Передусім, це мікрорівень, тобто у межах домогосподарств. На мезорівні фінансові ресурси нагромаджуються у власності суб'єктів підприємницької діяльності і є, безпосередньо, результатом розподілу новоствореного ВВП. Фінансові ресурси підприємств знаходять своє втілення у формі фондів та капіталу, що перебувають у їхній власності. На макрорівні фінансові ресурси держави є результатом розподілу та перерозподілу ВВП та відображаються у формі бюджетних та позабюджетних фондів.

Важливою складовою фінансових ресурсів держави, доцільно відмітити, саме доходи бюджету, що відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку держави. Вітчизняні науковці під доходами бюджету розуміють об'єктивне економічне явище, яке відображає сукупність економічних відносин щодо розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави. За своєю соціально-економічною сутністю вони, з одного боку, є результатом розподільних

процесів, з іншого – об'єктом подальшого розподілу на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Відповідно доходи бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України [3, с. 51-52].

У дохідній частині централізованого фонду зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка у процесі розподілу і перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на оборону, управління, економічну діяльність, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи та ін.

У фінансовій теорії та практиці виокремлюють сім основних методів формування доходів бюджету держави: податковий, трансфертний, позиковий, емісійний, від продуктивної діяльності (підприємницька, державні послуги), від майна і майнових прав, від державних угідь [3, с. 278-280].

За рахунок застосування методу формування доходів від продуктивної діяльності (підприємницька, державні послуги) до бюджету мобілізуються такі види доходів, як частина прибутку державних підприємств, державне мито, компенсаційні доходи.

Метод формування доходів від майна і майнових прав забезпечує наповнення бюджету постійними надходженнями від оренди державного майна і корпоративних прав держави, а також разовими надходженнями, зокрема, від реалізації державного і прирівняного до нього майна.

Метод формування доходів від державних угідь забезпечує акумуляцію до бюджету платежів за ресурси та концесій.

Специфічним у вітчизняній практиці є позиковий метод формування доходів, який дає змогу наповнити державну казну за рахунок внутрішніх та зовнішніх позик, які, на відміну від інших видів доходів, є лише надходженнями на тимчасовій основі.

Емісійний метод наповнення дохідної частини бюджету полягає у додатковому залученні емісійних грошей (додатково випущених в обіг) для покриття державних видатків у зв'язку з недостатнім обсягом мобілізованих усіма попередніми методами доходів. Однак результатом використання такого методу є виникнення інфляційних процесів, що є основним його недоліком.

Необхідність збалансування бюджетів в умовах дефіциту фінансових ресурсів обумовила використання трансфертного методу формування доходів бюджету, за рахунок якого мобілізуються до централізованого фонду грошових коштів держави трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій, трансферти від органів державного управління та трансферти з інших видів бюджетів.

Серед усіх методів формування доходів бюджетів найважливішим вважають податковий. Оскільки податкові доходи забезпечують

найбільшу частку серед загального обсягу надходжень. Використовуючи податковий метод, держава наповнює бюджет за рахунок податків та зборів (обов'язкових платежів), які становлять $\frac{3}{4}$ доходів бюджету. Саме податкові надходження є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП з метою залучення його частки до основного централізованого фонду грошових коштів держави. Проте, незважаючи на специфіку застосування, вважаємо, що усі методи формування доходів бюджетів взаємопов'язані між собою, і, відповідно взаємозумовлені і доповнюють один одного з метою формування достатнього обсягу фінансових ресурсів держави.

Таким чином, враховуючи зазначене, необхідним є формування і дотримання у державі стратегічних підходів при розробці вітчизняної моделі наповнення дохідної частини бюджетів. Зокрема, в першу чергу, на довготривалу перспективу доцільно окреслити перелік функцій, виконання яких покладається на державу і визначити частку валового внутрішнього продукту, яку для цього їй необхідно централізувати, встановивши прогнозовану величину податкових надходжень, що підлягатиме мобілізації до бюджету. В тому числі державі доцільно концептуально визначитися якою має бути переважаюча форма взаємовідносин з платниками податків, а також оптимальне співвідношення між усіма джерелами фінансових ресурсів держави.

Література :

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/>.
2. Бюджетний менеджмент: підруч. / за ред. В. Г. Дем'янишина, Г. В. Погріщук. – Тернопіль, Крок, 2015. – 522 с.
3. Бюджетна система: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
4. Управління державними доходами і видатками : навч. посіб. / [Б. С. Малиняк, В. С. Толуб'як, В. П. Горин, В. В. Письменний]; за ред. Б. С. Малиняка. – Тернопіль: Астон, 2015. – 154 с.